

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ HTX, PHÁT TRIỂN HTX

- **NGUYỄN DUY LỢI**
- **Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam**

NỘI DUNG CHÍNH

- **I. Những vấn đề lý luận về bản chất, nguyên tắc HTX**
- **II. Những vấn đề lý luận về vai trò, vị trí HTX**
- **III. Một số tồn tại, hạn chế vấn đề lý luận về bản chất, nguyên tắc HTX của Việt Nam**
- **IV. Một số hàm ý**

I. Những vấn đề lý luận về bản chất, nguyên tắc HTX

Khái niệm HTX

Theo ICA “HTX là một hiệp hội tự trị của những người đoàn kết, tự nguyện để đáp ứng nhu cầu chung của kinh tế, xã hội, văn hóa, nguyện vọng thông qua các doanh nghiệp đồng sở hữu và kiểm soát dân chủ.” (ICA)

Luật HTX “HTX là tổ chức kinh tế tập thể, đồng sở hữu, có tư cách pháp nhân, do ít nhất 07 thành viên tự nguyện thành lập và hợp tác tương trợ lẫn nhau trong hoạt động sản xuất, kinh doanh, tạo việc làm nhằm đáp ứng nhu cầu chung của thành viên, trên cơ sở tự chủ, tự chịu trách nhiệm, bình đẳng và dân chủ trong quản lý HTX” (Luật HTX năm 2012).

Tiếp tục

- Đồng sở hữu, đồng sử dụng sản phẩm, dịch vụ của HTX hoặc đồng sở hữu là người lao động trong HTX. Đồng thời, HTX là một tổ chức kép của hai tổ chức tồn tại đi liền với nhau:
- (1) Bản thân HTX như là một tổ chức hoặc một hiệp hội hợp tác;
- (2) Doanh nghiệp thuộc HTX tạo ra sản phẩm, dịch vụ chung cung cấp cho tất cả xã viên HTX.
 - Một số vấn đề cơ bản có liên quan đến bản chất HTX:
 - (i) HTX phục vụ kinh tế hộ, kinh tế xã viên là cần nhưng chưa đủ.
 - (a) HTX là tổ chức tập hợp của cá nhân con người (chứ không phải vốn) cùng với hoạt động kinh tế của riêng từng cá nhân, trong đó bao gồm cả hoạt động tiêu thụ/tiêu dùng sản phẩm, dịch vụ. Nói cách khác, cá nhân con người cùng với hoạt động kinh tế, văn hoá, xã hội của họ là nền tảng của HTX, là cái có trước, từ đó mới hình thành nên HTX;

Tiếp tục

- (b) Hoạt động kinh tế của các xã viên có rất nhiều nhu cầu khác nhau. Nhưng các xã viên HTX phải có nhu cầu chung trong hoạt động kinh tế của mình thì mới có thể tập hợp nhau trong HTX.
- (c) HTX có thể phát huy lợi thế và tiềm năng không chỉ trong lĩnh vực kinh tế, mà cả trong lĩnh vực xã hội, văn hoá mà ở đó và trong bất cứ lĩnh vực nào xuất hiện nhu cầu chung của các xã viên.
- (d) HTX không phải là tổ chức xã hội mà chỉ mang tính chất xã hội, càng không phải tổ chức từ thiện, mà là tổ chức kinh tế đặc biệt thúc đẩy “hợp tác” trong cộng đồng xã viên HTX nhằm đáp ứng một cách hiệu quả nhu cầu chung trong hoạt động kinh tế và nhu cầu xã hội, văn hoá của xã viên, trước hết mang lại lợi ích kinh tế cho xã viên.
- (e) Trong mấy năm trở lại đây có những diễn biến mới trong phát triển mô hình HTX vượt ra khỏi định nghĩa đã được phổ biến của ICA, theo đó ngay ở HTX cấp cơ sở, xã viên không chỉ hạn chế là cá nhân con người tham gia hợp tác xã, mà các pháp nhân, tổ chức cũng có thể là xã viên hợp tác xã (ví dụ như ở Mỹ nhiều công ty cùng nhau thành lập hợp tác xã), hơn thế nữa không chỉ pháp nhân, tổ chức kinh tế tư nhân thành lập HTX mà cả các cơ quan nhà nước.

Tiếp tục

- (ii) Ngoài việc đáp ứng nhu cầu chung của xã viên, HTX có được cung ứng sản phẩm, dịch vụ của mình đáp ứng nhu cầu thị trường không? Nếu được thì đáp ứng mức độ nào? HTX có thể mở rộng quy mô hoạt động để tăng hiệu quả theo cách thức nào? Về cơ bản có bốn cách thức sau đây:
- (a) Thu hút thêm xã viên, tức kết nạp thêm nhiều xã viên từ bên ngoài thị trường vào hợp tác xã, từ đó tăng số lượng xã viên và vốn điều lệ HTX, tức tăng số lượng khách hàng của HTX, giúp HTX nâng cao hiệu quả phục vụ xã viên;
- (b) Sáp nhập, hợp nhất nhiều HTX thành một HTX mới có quy mô lớn hơn cả về số lượng xã viên, vốn điều lệ và năng lực hoạt động của HTX;
- (c) Liên kết kinh tế theo hướng chuyên ngành các hợp tác xã theo chiều dọc, tạo sự liên kết kinh tế chặt chẽ chuyên ngành giữa các hợp tác xã khác nhau theo quy mô vùng hoặc quy mô quốc gia, từ đó tăng số lượng xã viên- tức khách hàng của HTX;
- (d) Cho phép HTX giao dịch với thị trường với hai mức độ giao dịch hạn chế, hoặc giao dịch không hạn chế;

Tiếp tục

- (iii) Vốn sở hữu tập thể không chia của HTX. Đây là đặc điểm mang tính bản chất của HTX nhưng không phải là mục tiêu của HTX, đề cao tính cộng đồng và sở hữu chung trong HTX.
- (iv) Chia lợi nhuận, hay chênh lệch thu - chi của HTX. Theo nguyên tắc truyền thống, lợi nhuận hay khoản dư thừa trong HTX không được chia theo vốn góp, vì có thể làm xói mòn tinh thần hợp tác, đề cao tư tưởng lợi nhuận, Nhưng nếu không chia thì thật sự không thể hấp dẫn đông đảo xã viên tham gia HTX.
- (v) Tính chất hợp tác, giá trị và nguyên tắc HTX không phát huy đầy đủ và ngay lập tức khi thành lập HTX, mà đòi hỏi một quá trình phát triển lâu dài.

Nguyên tắc HTX

II. Những vấn đề lý luận về vai trò, vị trí HTX

- HTX được coi là một tổ chức doanh nghiệp có khả năng thu hút số đông người tham gia nhằm giải quyết những mục đích, nhu cầu chung về cả kinh tế lẫn xã hội.
- Về kinh tế, đó là sự hỗ trợ, giúp đỡ giữa các thành viên HTX, tạo điều kiện thuận lợi cho hoạt động kinh doanh của các thành viên, đồng thời bảo vệ những quyền lợi chính đáng của họ.
- Về mặt xã hội, các HTX tiêu dùng, nhà ở, thầy thuốc... giúp xã viên giải quyết những nhu cầu trong cuộc sống của mình.
- HTX là thể chế không thể thiếu được góp phần vào sự phát triển đất nước hài hoà về tất cả các mặt kinh tế, chính trị, xã hội, văn hoá; là tất yếu đối với việc thúc đẩy phát triển kinh tế hộ gia đình, kinh tế tư nhân, cá thể, ở cả vùng nông thôn và thành thị; đáp ứng nhu cầu phong phú của đời sống cộng đồng theo các nguyên tắc hợp tác xã.

III. Một số tồn tại, hạn chế vấn đề lý luận về bản chất, nguyên tắc HTX của Việt Nam

- Nhận thức bản chất của HTX là hiện còn có nhận thức của nhiều người về bản chất HTX chưa rõ ràng, chưa thống nhất, thậm chí lệch lạc, khi cho rằng HTX là một số cá nhân, góp vốn để tiến hành hoạt động sản xuất, kinh doanh đáp ứng nhu cầu thị trường kết hợp với một số nguyên tắc HTX như tham gia tự nguyện, quản lý dân chủ...
- Có một luồng ý kiến cho rằng HTX là (và cần phải là) một loại hình doanh nghiệp. Vì vậy, cần “chính quy hóa” HTX. Nghĩa là, đưa HTX vào chế tài như một bộ phận của Luật Doanh nghiệp.
- Cân bằng giữa những nguyên tắc chung của thế giới và những nguyên tắc của đặc thù Việt Nam.
- Luật Hợp tác xã năm 2012: Mỗi HTX chỉ cần tối thiểu 7 thành viên khi thành lập. Việc nghiên cứu lý luận, quy định nghĩa vụ phát triển thành viên nhằm tăng cường sức mạnh của tập thể HTX chưa được chú ý, nên trong thực tế có trường hợp các HTX không muốn kết nạp thêm thành viên mới do lo ngại gia tăng sự phức tạp khi số thành viên nhiều hơn và ảnh hưởng xấu tới hiệu quả hoạt động, thu nhập của các thành viên HTX hiện tại. Điều 3, khoản 1, Luật HTX 2012

Tiếp tục

- Tiêu chí “phát triển thành viên mới/năm hoạt động” chưa được chú trọng trong đánh giá, phân loại HTX.
- Hệ thống lý luận đều nhấn mạnh nguyên tắc “dân chủ trong quản lý HTX” đã được thể chế hóa trong Luật HTX 2012 là đặc thù của tổ chức kinh tế HTX, có ý nghĩa tạo ra sức mạnh của tập thể thành viên HTX dựa trên tinh thần đoàn kết, hợp tác. Nhưng đồng thời, nguyên tắc này ảnh hưởng tới tính linh hoạt của công tác quản lý, điều hành các hoạt động SXKD của HTX do thực hiện “dân chủ mở rộng Điều 3, khoản 1, Luật HTX 2012
- Hệ thống lý luận đều nhấn mạnh việc phân phối thu nhập của HTX, liên hiệp HTX được phân phối chủ yếu theo mức độ sử dụng sản phẩm, dịch vụ của thành viên, HTX thành viên hoặc theo công sức lao động đóng góp của thành viên đối với HTX tạo việc làm để khuyến khích sự tham gia của thành viên tham gia các hoạt động kinh tế của HTX, liên hiệp HTX...

Tiếp tục

- Hệ thống lý luận đều nhấn mạnh việc HTX, liên hiệp HTX quan tâm giáo dục, đào tạo, bồi dưỡng cho thành viên, HTX thành viên của mình. Tuy nhiên, thực tế, nhiều HTX chưa thực hiện nguyên tắc này trong quá trình hoạt động. Công tác lý luận cũng nhấn mạnh HTX, liên hiệp HTX chăm lo phát triển bền vững cộng đồng thành viên, song phần lớn các HTX hiện nay chưa quan tâm tới hoạt động cộng đồng nên tính cộng đồng trong mỗi HTX rất yếu; việc nghiên cứu lý luận về hợp tác, liên kết giữa các HTX để hình thành các tổ chức KTTT quy mô và sức mạnh kinh tế lớn hơn nhằm nâng cao khả năng cạnh tranh và hiệu quả hoạt động của từng HTX thành viên trên thị trường cũng chưa được chú trọng đúng mức..
- - Hệ thống lý luận đều nhấn mạnh việc HTX, liên hiệp HTX phải hoàn thành nghĩa vụ đối với cung ứng, tiêu thụ sản phẩm, dịch vụ, việc làm cho thành viên, HTX thành viên và rồi mới ra thị trường. Thực tế, để nắm bắt cơ hội kinh doanh, đảm bảo nguyên tắc tự chủ và đạt hiệu quả, HTX và liên hiệp HTX cần đồng thời thực hiện cả phục vụ thành viên và kinh doanh trên thị trường.

IV. Một số hàm ý

Hoàn thiện hệ thống lý luận về KTTT, HTX; Thể chế hóa các chủ trương của Đảng, chính sách và pháp luật của Nhà nước tại Nghị quyết số 13-NQ/TW, Kết luận của Bộ Chính trị số 70-KL/TW, Luật HTX năm 2012.

Nâng cao nhận thức cho toàn bộ hệ thống chính trị về bản chất, vị trí, vai trò của HTX trong phát triển kinh tế - xã hội

Xây dựng hệ thống pháp luật, chính sách về KTTT, HTX phải phù hợp với cơ chế thị trường, bảo đảm đồng bộ, có tính khả thi.

Rà soát, nghiên cứu, đề xuất giải pháp hoàn thiện các thể chế, thiết chế, quy định còn bất cập

Xin trân trọng cảm ơn!

